

Internettet som samfundsvidenskabeligt felt -Nye muligheder, nye udfordringer

*Jakob Linaa Jensen, cand.scient.pol. ph.d.
Institut for Informations- og Medievidenskab, Aarhus Universitet*

*Artiklen er i udvidet form udgivet som arbejdspapir,
Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 2003*

Opkomsten af nye informationsteknologer, ikke mindst Internettet, frembyder store udfordringer for samfundsforskere. Der verserer en omfattende international debat om disse udfordringer, ikke mindst vedrørende de mest adækvate måder, hvorpå fænomenet kan analyseres. I denne debat er et af de store omdrejningspunkter, hvorvidt Internetstudier er ved at udskille sig som selvstændig disciplin, således som det også skete for medie- og kommunikationsvidenskaberne for år tilbage. Der eksisterer talrige konferencer og videnskabelige fora, og Association of Internet Researchers har nu tre år på bagen. Overalt i USA opbygges centre for Internetstudier i tilknytning til universiteter og forskningsinstitutioner, og også Danmark er med i denne udvikling. Spørgsmålet er tæt knyttet til en anden problemstilling, nemlig hvorvidt Internettet nødvendiggør helt nye analysemetoder, eller eksisterende metodiske tilgange kan benyttes.

Under disse epistemologiske og metodiske spørgsmål ligger der en mere latent diskussion, nemlig hvorvidt Internettet er så radikalt nyt et fænomen, som det undertiden hævdes, eller det blot er endnu et medium i rækken af nye medier, der har konstitueret forskellige typer af informationssamfund.¹

Overfor den ofte hørte påstand om, at Internettet er noget radikalt nyt, som kræver etablering af et helt selvstændigt forskningsområde og som må anskues ud fra helt nye videnskabelige positioner og metoder, vil jeg anføre to argumenter:

For det første, at Internettet snart vil være et så pervasivt fænomen, at det gennemsyrrer en lang række kendte fagområder. Som sådan bliver særlige centre for Internetstudier overflødige, da det ikke længere giver mening at studere Internettet adskilt fra den øvrige samfundsmæssige totalitet.

For det andet, at det er vanskeligt, måske meningsløst, at udvikle nye metoder til studiet af et fænomen, som man endnu kun har set konturen af, og hvor spørgsmålene om de videre konsekvenser for menneske og samfund langt fra er besvaret, endstillet!

I denne artikel skal jeg argumentere for, at Internettet ikke bør anskues løsrevet fra det øvrige samfund. På den anden side repræsenterer Internettet som fænomen nogle særlige metodiske dilemmaer og problemer i forhold til andre sociologiske felter, som kræver gentænkning af traditionelle samfundsvidenskabelige tilgange.

Inden jeg tager fat på disse spørgsmål skal jeg dog først søge at identificere Internettet som fænomen og afgrænse det tilhørende videnskabelige felt Internetstudier. Derefter skal jeg identificere det, jeg opfatter som problemer, man ofte støder på i studier af Internettet, hvoraf nogle må siges at være generelle for studier af samspillet mellem teknologi og samfund. Jeg skal bl.a. argumentere imod en række forskellige varianter af skjult udøvelse af den efterhånden forkætrede teknologideterministiske position.² Jeg vil i den forbindelse fremhæve, at Internettet ikke kan forstås i sig selv men må analyseres i samspil med det øvrige samfund og i sammenhæng med de aktører, der bruger, skaber og skabes af teknologien. Endelig skal jeg i kort form beskrive nogle få

¹ (Finnemann 2001)

² Positionen problematiseres bl.a. af (Hoff, Löfgren & Johansson 1999)

tilgange og konkrete metoder, hvormed Internettet kan analyseres, således at man ved hjælp af kendte og velprøvede metoder alligevel er i stand til at foretage en sammenhængende og grundig analyse og afdække nogle af Internettets særlige dynamikker.

Hvad er Internettet?

Det har været genstand for omfattende diskussioner, hvordan man skal forstå Internettets materialitet.³ Rent fysisk Internettet er Internettet ofte betragtet som et netværk af noder, mens William Mitchell har stillet spørgsmålet om, hvorvidt Internettet overhovedet har materialitet.⁴

Siden William Gibson lancerede betegnelsen ”cyberspace” er Internettet ofte betragtet som et rum eller et sted, men ud fra et samfundsmæssigt perspektiv er det interessanteste ved nettet dog snarere det stik modsatte, nemlig rummets sammenbrud. Internettet ophæver om noget grænser, vægge og geografiske realiteter i det hele taget. Ofte er Internettet også beskrevet som en vej. Al Gore var blandt de første til at lancere begrebet om ”Informationsmotorvejen”, der som en ny hypermoderne infrastruktur forbinder landet på kryds og tværs.

Jeg vil her ikke gå ind i yderligere diskussioner af disse metaforer men i stedet søge at skitsere elementer af det radikalt nye ved at se på nettet henholdsvis geografisk, substantielt og metafysisk.

Geografisk set er Internettet først og fremmest decentralt. Det har ikke noget centerpunkt som andre kommunikationsstrukturer, f.eks. telefoncentraler og Tv-stationer. Derfor er der heller ikke noget centrum, som kan kontrolleres, eller noget privilegeret punkt for iagttagelse for en forsker. I forlængelse heraf kender nettet ingen traditionelle fysiske grænser. Det er ikke umiddelbart afgørbart, hvor en hjemmeside eller en kommunikationspartner har hjemme rent fysisk. Samtidig foregår kommunikation og andre udvekslinger på nettet med lysets hastighed, hvilket betyder noget af et kollaps af traditionelle begreber om tid og rum.⁵ Eksempelvis elimineres distancen mellem afsender og modtager fuldstændigt, hvilket udfordrer traditionelle kommunikationsteorier, der netop fokuserer på, hvad der sker i den tidslige og rumlige distance mellem de to parter.

Substantielt er noget af det første, mange fokuserer på, mængden af information på nettet. Der er ofte talt om det såkaldte informations-overload, at det bliver der principielt fuldstændigt uoverskueligt for det enkelte menneske at forholde sig til al denne information og navigere meningsfuldt rundt i den. Et yderligere karakteristikum er informationens flygtighed på nettet. Hvad, der er på nettet i dag, forsvinder i morgen eller har antaget en anden form. Dertil kommer, at informationen på nettet repræsenterer et brud med den lineære fremstilling, der har kendetegnet information og viden siden bogtrykkerkunstens opfindelse. Med hyperlinks får informationen ikke længere en sekventiel men derimod en associativ struktur.

Metafysisk er nettet ofte blevet omtalt som en samlet, homogen størrelse. Intet kunne være mere forkert. Traditionelt bestod nettet af tre adskilte fænomener: e-mail systemet, Usenet groups (nyhedsgrupper) og World Wide Web. Men Internettet i dag udskiller sig i mange flere forskellige fænomener ved hjælp af varierende teknologier. Eksempler er chatrum, interaktive spil og videokonferencer. På den anden side viser Internettet (forstået som den samlede mængde af informationer der er tilgængelig via gængse webbrowsere og andre programmer) en tendens til at absorbere andre medier og teknologier.⁶

³ Se f.eks. (Niels Brügger 2002)

⁴ Jf. hans diskussion om bevægelsen fra atomer til bits i (Mitchell 1996).

⁵ Som f.eks. fremhævet af Paul Virilio i (Virilio 1998).

⁶ Et af de store spørgsmål blandt teknologiproducenter disse år er, hvorvidt computeren kommer til at inkorporere fjernsynet eller omvendt som den dominerende informationsteknologi i ethvert hjem.

Hvad er Internetstudier – eller hvad kan det være?

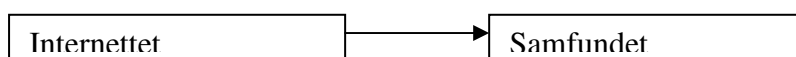
I en amerikansk tradition fokuserer undertiden på **Internet Research** som research på nettet eller ved hjælp af nettet. I denne forståelse bliver nettet altså et redskab for research. Det skal slås helt fast, at jeg i denne artikel ser på nettet som objekt for research, og på hvilke metodiske udfordringer, man står overfor, når man ønsker at belyse nettet og dets samfundsmæssige konsekvenser. Dette udelukker naturligvis ikke, at man i disse undersøgelser kan betjene sig af nettet selv og de metoder, det frembyder.

Det er blevet diskuteret meget, hvorvidt studiet af Internettet nødvendiggør helt nye analysemetoder. Specielt blandt medie- og kommunikationsforskere er det blevet hævdet, at klassiske masse-kommunikationsmodeller er forældede, idet de er baseret på tids- og rumbegreber, der synes at kollapse med Internettet. Sherry Turkle hævder således, at Internettet resulterer i helt nye former for socialitet, og Sudweeks og Simoff fremfører, at Internettet er et helt nyt socialt felt med nye sociale koder, der skal læres af deltagerne.⁷

Som nævnt er Internettet et pervasivt fænomen, og hidtidige Internetstudier griber ind i så forskellige fagområder som jura, etnografi, human geografi, statskundskab, sociologi og økonomi.⁸ At afdække blot et lille udsnit af feltet Internetstudier ville derfor enten kræve en usædvanligt bredtfaavnende renæssanceagtig polyhistor eller meget store og tværvidevidenskabelige institutter. Jeg skal lidt senere berøre nogle tilgange og konkrete teknikker til at afdække Internettets mangesidige aspekter. Først skal jeg dog gøre nogle bemærkninger om problemer eller dilemmaer, man ofte støder på i eksisterende Internetstudier.

Fire bemærkninger om Internetforskning

En del (især teoretiske) beskrivelser af Internettet hævder, at det har en umiddelbar kausal effekt på samfundet, og at denne effekt umiddelbart kan forstås og måles.⁹ Disse studier følger eksplicit eller implicit den tendens, der har været fremherskende i mange studier af teknologiens indvirkning på samfundet, nemlig at fokusere på effektanalyser. Denne tilbøjelighed skyldes to forhold: for det første er det umiddelbart appellerende at opstille så rene kausalmodeller som muligt og f.eks. at se sig i stand til at måle ”præcis 23% mere demokrati”. For det andet bygger denne fremgangsmåde på en deterministisk opfattelse af teknologiens forhold til omverdenen: den kan forstås eksternt i forhold til samfundet, og udviklingen er bestemt på forhånd og uafhængigt af den samfundsmæssige kontekst. En sådan determinisme kan både antage en positiv form i forventningen om stadigt fremskridt, som det var fremherskende i oplysningstiden og umiddelbart før 1. verdenskrig, eller den kan antage en forestilling om teknologisk udvikling som forfald i forhold til en oprindelig ”guldalder”. Modellen bag en sådan opfattelse af teknologi og samfund kan for Internettets vedkommende skitseres således:

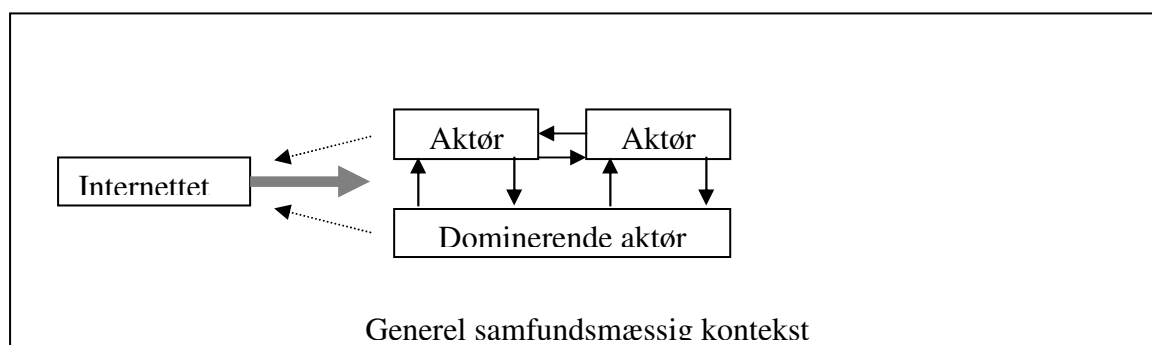
⁷ (Turkle 1997): 10-14, (Sudweeks & Simoff 1999)

⁸ Dette bekræftes i Association of Internet Researchers, hvor denne forsker er medlem, og hvor de deltagendes fagområder spænder over stort set alle kendte samfundsvidenskabelige og humanistiske fagområder.

⁹ Nogle få eksempler er (Spencer 1996) og (Castells 1996),

Foruden de ovenstående forbehold rummer en så simpel antagelse andre svagheder. For det første overser den de dynamikker, hvorigennem samfundet skabes og udvikles, idet disse i modellen blot vil være reduceret til en "black box". For det andet tager modellen ikke højde for mellemkommende variable. Internettet er ikke blot en eksogen størrelse, som påvirker samfundet uafhængigt af tid og rum. Det vil være et udtryk for reduktionisme at overse den kontekst, det omkringliggende samfund udgør i form af konkrete økonomiske, sociale og kulturelle forhold. For det tredje (og i forlængelse heraf) kan Internettet ikke ses som én objektiv teknologi. Internettet defineres, forstås og anvendes på mange måder, og brugernes opfattelse og anvendelse af teknologien vil i høj grad være afgørende for, hvilke samfundsmæssige konsekvenser, den får.

De fleste Internetstudier, der tager stilling til sådanne videnskabsteoretiske spørgsmål, deler da også det udgangspunkt, at Internettets konsekvenser ikke på forhånd er givne men er afhængige af, hvorledes nettet dagligt skabes og omskabes gennem fortolkninger og anvendelse, der igen påvirker nettet som fysisk fænomen.¹⁰ Sådanne fortolkninger spiller en afgørende rolle, både for nettets udvikling og for de samfundsmæssige konsekvenser. Internettet står altså ikke eksogent i forhold til samfundet. I modelform kan det stilles op således:

Modellen understreger flere pointer: *for det første* selvfølgelig, at udviklingen er kompleks og ej givet på forhånd. Vi får åbnet for den black box af dynamikker, som den rene effektanalyse overser. *For det andet*, at Internettet træder ind i en samfundsmæssig kontekst. Økonomiske, sociale og kulturelle forhold har betydning for aktørernes fortolkning og anvendelse af nettet og dermed for dets videre samfundsmæssige konsekvenser. Nettet er ikke eksogent placeret eller én gang defineret i forhold til det øvrige samfund. Tværtimod gen- og omskabes det konstant gennem konkrete tolkninger og praksisser. Dette er gengivet ved de stiplede pile.¹¹ *For det tredje*, at man i konkrete studier må tage udgangspunkt i aktørernes indbyrdes relationer og respektive karakteristika. Det er trods alt i disse forhold og en mulig ændring som følge af teknologiens medspil, at de samfundsmæssige konsekvenser ligger.

¹⁰ Som eksempler på studier, der deler denne tilgang, kan nævnes (Hoff, Löfgren & Johansson 1999) og (Sudweeks & Simoff 1999). Den bagvedliggende tankegang er, at teknologier ikke er noget engang givet, og at antagelsen om teknologiens lineære udvikling mod højere perfektion og effektivitet er forsimplet.

¹¹ I dette ligger ikke nødvendigvis en antagelse om, at den objektive fysiske realitet, Internettet, også påvirkes, som det ville være nærliggende. Der ligger blot en konstatering af, at den sociale konstruktion af nettet er afgørende for dets anvendelse.

Beslægtet med den teknologiske determinisme er den implicite elitisme, der ofte kan spores i akademiske studier af Internettet, og som også kendes fra mere traditionelle mediestudier. Her siger jeg til den kritiske tradition indenfor massekommunikationsstudier, hvor det ofte synes at være den implicite analytiske antagelse, at medierne udøver en skadelig effekt, og at det er forskerens opgave at studere hvordan. Denne tradition er i høj grad associeret med Frankfurterskolen og den kritiske teori, ikke mindst med Herbert Marcuse's "One-dimensional Man". En sådan tilgang rummer risiko for en ontologisering af subjektet, d.v.s. den udsiger noget om Internettets konsekvenser allerede inden, fænomenet er studeret.

En endnu mere implicit determinisme ligger i tendensen til at undersøge Internettet som et felt i sig selv uden at se på forholdet til omverdenen. Som argumenteret ovenfor er det her synspunktet, at det slet ikke giver mening at se Internettet løsrevet fra den samfundsmæssige totalitet. Selvfølgelig kan man studere Internettet som et felt i sig selv, men konkrete undersøgelser bør altid inddrage konteksten og dernæst belyse interaktionen med den omkringliggende verden.

Som sådan tyder meget på, at fremskridtet for studier af Internettet i de kommende år ligger i krydsfeltet mellem det virtuelle og det fysiske, hvor de to verdener mødes, som det fysiske og det psykiske indenfor den kartesianske dualisme mødes i koglekirtlen. Eksempler er virtuel geografi, hvor fysiske strukturer afbildes virtuelt, eller opkomsten af flere og flere computermedierede konferencer. Andre gange er det modsatte tilfældet, således at virtuelle fænomener får fysisk eksistens. Eksempler er når virtuelle fællesskaber overskrider Internettets grænser og realiserer sig fysisk, som det f.eks. er sket for forskellige datingfora. Sådanne fænomener tyder på, at det fysiske har betydning selv i virtuelle fællesskaber, og at kroppen også spiller en rolle i computermedieret kommunikation. Endvidere er det nærliggende at forestille sig, at adfærd på nettet afhænger af, hvor brugeren rent fysisk er placeret.¹²

Til sidst skal det fremhæves, at Internettet ikke er et fænomen, der med et erstatter alle andre medier, sociale faktorer og fænomener. Internettet er kun en del af den samlede virkelighed. Indtil videre giver det derfor god mening at studere Internettet med nogle af de metoder, der er udviklet til at studere den samfundsmæssige totalitet, hvoraf nettet kun udgør en lille del.

Efter denne gennemgang af Internettets særlige karakteristika og påpegning af nogle farer ved ukritisk, ureflekteret forskning skal jeg vende mig til nogle mere konkrete strategier for at studere fænomenet. Jeg vil inddrage velkendte sociologiske metoder ud fra den betragtning, at det er vanskeligt og formentligt også meningsløst at udvikle nye analysemodeller- og metoder til studier af et fænomen, som man endnu kun overfladisk aner konturerne af. Argumentet for at anvende eksisterende metoder bekræftes af mange foreløbige studier af social interaktion på nettet, der indikerer, at langt de fleste normale menneskelige interaktionsmønstre også synes at gøre sig gældende i computermedieret kommunikation.¹³ Dette indikerer, at Internettet måske ikke er så radikalt nyt et rum for menneskelig socialitet, som det undertiden hævdes.

Nogle metoder til studier af Internettet

Det er min opfattelse, at det er særdeles nyttigt at skelne mellem **information** og **kommunikation**, når man studerer nettet. Internettet er ofte blevet forstået udelukkende i informationstermer. Man

¹² Der findes mig bekendt endnu ikke grundige undersøgelser af dette, men der er grund til at forvente forskellig adfærd af brugere i enrum og brugere, der eksempelvis "surfer" på biblioteket.

¹³ Se f.eks. (Gotved 1999)

har talt om ”informationsmotorvejen” og ”informations-overload”, og megen af den nuværende debat om nettet foregår i copyright-termer.

Jeg vil på ingen måde neglicere betydningen af informationsperspektivet på Internettet, men jeg vil hævde, at mens informationsmængden på nettet blot er en fortsættelse af en modernistisk udvikling i retning af stadig større mængder af tilgængelig information, som tog sin begyndelse ved bogtrykkerkunstens opfindelse¹⁴, er det virkelige nybrud ved Internettet de stærkt forbedrede muligheder for kommunikation på tværs af tid og rum. Det er også i kommunikationsperspektivet, at de vel nok største metodiske og forskningsmæssige udfordringer ligger. Information på nettet kan langt hen ad vejen studeres ud fra velkendte teknikker som indholdsanalyse, receptionsanalyse og diskursanalyse. Mens man ligeledes kan anvende adskillige eksisterende metoder til studier af kommunikation på nettet, kalder en række nye fænomener som chat, online dating, nyhedsgrupper og e-mail-kommunikation på forskerens kreativitet i et større omfang end tidligere. Det følgende skal opfattes som en meget kortfattet skitse over nogle få almindelige sociologiske metoder og deres muligheder og begrænsninger i forbindelse med Internetstudier. Jeg skal efter tur berøre surveys, indholdsanalyse, netværksanalyse og feltstudier.

Surveys

Online surveys er et relativt nyt domæne, der i sig selv frembringer utallige metodiske spørgsmål og overvejelser. Det største problem er naturligvis repræsentativiteten i forhold til befolkningen som helhed, da Internetbrugerne (endnu) ikke kan siges at være fuldt ud repræsentative for gennemsnitsbefolkningen. Dette problem er imidlertid elimineret, hvis man undersøger et fænomen inden for en gruppe af internetbrugere. Imidlertid udelukker dette ikke spørgsmålet om, hvorvidt man kan være sikker på at få fat i et repræsentativt udsnit af gruppens deltagere.

Der er ingen nemme løsninger på disse problemer, da det kan være meget svært overhovedet at afgrænse målgruppen for et survey. F.eks. er det næsten umuligt at nå ud til de passive deltagere i internetfællesskaber, såkaldte ”lurkers”, da de ikke identificerer sig med e-mail-adresser o.l. Ikke desto mindre udgør de passive deltagere en vigtig del af livet på nettet, eftersom man må formode, at deltagelsen online også påvirker dem og deres relationer med det øvrige samfund.

På denne baggrund er det uveligt at hævde statistisk inferens på grundlag af de tilvejebragte data. Derfor bør man altid kombinere surveys med andre former som undersøgelser for at få så komplet et billede som muligt.¹⁵

Online surveys har deres fordele og ulemper. De er umiddelbart lettere og mindre tidskrævende at gennemføre end almindelige surveys. Til gengæld er det også en tendens, både i Europa og USA, at man generelt får ret lave svarprocenter, bl.a. fordi mange e-mail-adresser er af en tvivlsom kvalitet.¹⁶ Samtidig har jeg i min egen forskning fået flere tilkendegivelser på, at et survey opfattes som spam, d.vs. uvedkommende og uønsket e-mail.

Indholdsanalyse

Indholdsanalyse er generelt et forsøg på at oversætte kvalitative data som kommunikationsakter til kvantitative mål, der kan gøres til genstand for sammenligninger og statistik. Indholdsanalyse står overfor både nye muligheder og nye udfordringer med opkomsten af Internettet. Den kan anvendes

¹⁴ (Finnemann 2001)

¹⁵ Også fremført af (Kendall 1999): 57

¹⁶ F.eks. er der mange, der angiver en falsk adresse for at undgå spam. Andre angiver adresser, de kun yderst sjældent tjekker. Endvidere modtager mange i dag så meget elektronisk post, at de blot vil slette en anmodning om at bruge tid på et survey.

på såvel informations- som kommunikationsaspekter af Internettet. Anthony Wilhelm argumenterer for indholdsanalysens styrke som metode i forbindelse med Internetstudier.¹⁷ For ham er det afgørende muligheden for at studere data, som de forekommer i konteksten. Igen er dette muligt, fordi man ofte kan hente datamaterialet til en indholdsanalyse direkte fra en hjemmeside eller gennem en internetapplikation. Det er altså ikke nødvendigt med en indtastningsproces eller anden form for transformation, og kræfterne kan i stedet bruges på kodningen. Derudover er der ved studier af kommunikation mellem mennesker ringe risiko for at påvirke objektet for studiet, da deltagerne ikke ved, de bliver iagttaget, sådan som det er tilfældet ved eksempelvis surveys og interviews.

I forhold til de traditionelle skridt i en indholdsanalyse er der nogle ting, man bør være opmærksom på i forbindelse med studier af Internettet.

Angående datahøst og eventuel stikprøve for analysen er der som sagt stærkt forbedrede tekniske muligheder, eftersom man ofte blot kan hente sine data på nettet. Imidlertid er der enorme overvejelser med hensyn til udvælgelse af de relevante data, ikke mindst med hensyn til tidsmæssig afgrænsning. Eksempelvis er debatter på nettet ofte svære at afgrænse til bestemte tidsperioder, og ligeegyldigt hvornår man vælger at starte og slutte sin dataindsamling, risikerer man at skære sociale interaktioner ”midt over”. Endvidere giver det anledning til overvejelser, i det øjeblik man laver en stikprøve af datamaterialet for mere dybtgående analyse. Traditionelle hensyn til repræsentativitet forstærkes på nettet, da man ofte har svært ved at definere det felt, ud af hvilket man udtager stikprøven.

Andre aspekter af indholdsanalysen såsom skabelsen af analyseenheder og kategorier for kodning er heller ikke uproblematisk i forbindelse med internetstudier. Mens der altid bør ligge solide teoretiske overvejelser bag kriterier for kodning, er det vigtigt at tage stilling til den flydende kontekst, i hvilken kommunikationshandlinger på Internettet finder sted. Ofte kender afsender og modtager eksempelvis ikke hinanden, og forskellige brugere kan have meget forskellige oplevelser af information på nettet, blandt andet på grund af forskelle i browsere og anden anvendt teknologi.

Netværksanalyse

Netværksanalyse er en disciplin indenfor sociologien, der har nået stor udbredelse de seneste 20 år. Hvor andre tilgange fokuserer på deltagerne i sociale interaktioner, konteksten for den sociale situation eller mere overordnede strukturer, beskæftiger netværksanalyse sig med relationerne mellem aktørerne.¹⁸

Netværksanalyse synes særligt velegnet til studier af sociale fænomener i relation til Internettet, eftersom dette både fysisk og socialt netop er et netværk. Vurderet som kommunikationsmedie er noget af det radikalt nye ved Internettet mange-til-mange kommunikation uden noget centralt punkt. Netværksanalyse er glimrende til f.eks. at identificere, om der indenfor et socialt fællesskab på nettet er bestemte grupper af deltagere, der kommunikerer særligt meget og som således konstituerer subfællesskaber. Man kan endvidere belyse, hvilke deltagere der dominerer det sociale rum, og om der kan identificeres en kerne og en periferi.

Netværksanalyse har yderligere den fordel, at det tilgængelige datamateriale (f.eks. diskussionsgrupper eller chatrum) ofte ligger tilgængeligt på nettet, og i mange tilfælde kan det analyseres ved hjælp af online værktøjer. Eksempler er Netscan, hvor man hurtigt kan danne sig et grundlæggende overblik over en Usenetgruppes socialitet i en given periode, eller Conversation

¹⁷ (Wilhelm 2000): 91. Dette giver selvfølgelig nogle etiske overvejelser, som jeg kort skal vende tilbage til til sidst.

¹⁸ (Garton, Haythornthwaite & Wellman 1999)

Map, der foretager analyser af de sproglige relationer i en diskussion online og som kan være et nyttigt redskab, også i forbindelse med diskursanalyser.¹⁹

Mens netværksanalyser er velegnede til at udsige noget om relationerne og ligefrem kan anvendes til at tegne et kort over et socialt fænomen, er de ude af stand til at fortælle noget om det sociale konkrete indhold, ligesom det også kan være forbundet med store vanskeligheder at afdække netfænomenerens relation til omverdenen. Også en netværksanalyse bør derfor kun være en del af et større forskningsdesign.

Feltstudier

Sammenlignet med et traditionelt feltstudie rummer Internettet den oplagte fordel, at en nøje undersøgelse kan udføres foran computeren. Det er forfatterens opfattelse, at feltstudier i større eller mindre omfang altid bør supplere de mere kvantitative metoder omtalt ovenfor for at få aspekter med, som ikke umiddelbart kan afdækkes på anden vis, og for at forskerens forforståelse kan supplere de øvrige data og således etablere en større kontekst for undersøgelsen.

Sammenlignet med traditionelle etnografiske felter adskiller cyberspace sig derved, at det ikke udgør nogen samlet meningshorisont for de deltagende individer. Eksempelvis er der meget lave adgangsbarrierer for både indtræden og exit i virtuelle fællesskaber.²⁰ Derudover giver det selvfølgelig anledning til nogle overvejelser, at kroppen og ansigt-til-ansigt relationer ikke er en del af socialiteten på Internettet. Med andre ord foregår feltstudiet altså oftest udelukkende på baggrund af tekstuel materiale.²¹

Under alle omstændigheder bør feltstudiet altid foregå med et åbent sind for at eliminere risikoen for, at forskeren har sine egne oplevelser og forventninger med ind i arbejdet.²² Samtidig rummer feltarbejdet som metode selvfølgelig en risiko i relation til nogle af de forskningsmæssige problemer, jeg har skitseret ovenfor. Efterhånden som et feltstudie når en stigende hermeneutisk dybde, er der stigende risiko for at ignorere forbindelserne til omverdenen, og derved går det vigtige aspekt af forbindelsen mellem den virtuelle og den omkringliggende verden tabt. Det er nærliggende at betragte et socialt fænomen på Internettet som et udsnit af det generelle samfundsmæssige liv, men det kræver, at relationerne til omverdenen inddrages i arbejdet.

Internetstudier og fremtiden

Afslutningsvis skal der gøres et par bemærkninger om rækkevidden for og af Internetstudier. Selv om man i studier af nettet kan betjene sig af store undersøgelser om Internetbrug på tværs af og indenfor lande, og man ofte vil have sammenlignelige data fra anvendelse af andre medier, er der afgørende argumenter for, at mere dybtgående studier af fænomener på nettet og samspillet med det øvrige samfund oftest vil og bør have karakter af casestudier.

For det første er Internettet som medium stadig et fænomen i sin vorden. Der er på de fleste områder et meget begrænset antal sociale erfaringer med Internettet, og på flere felter er eksisterende forskning meget sparsom eller ikke eksisterende.

For det andet er casestudier velegnede i forbindelse med fænomener, der godt nok står i forbindelse med det øvrige samfund men som kun udgør en meget begrænset del af dette.

¹⁹ Se <http://netscan.research.microsoft.com/> og <http://web.media.mit.edu/~wsack/CM/>

²⁰ Derfor er det også diskuteret, hvorvidt man overhovedet kan tale om fællesskaber på Internettet. Se f.eks. (Graham 1999): 143-44, (Kolko & Reid 1998)

²¹ Undtagelser kan selvfølgelig være videokonferencer og chatrum med grafiske repræsentationer, ligesom de såkaldte smileys tilføjer en emotionel dimension til det "rene" tekstmateriale.

²² (Jones 1999): 19

For det tredje giver casestudier mulighed for eksploration. Ved at bruge eksisterende teorier som baggrund for casestudier kan forskeren bruge studiet til at skabe en løbende dialog mellem empiri og teori og opdage nye teoretiske pointer og indfaldsvinkler.

Vi er stadig i begyndelsen af Internettets sociale historie. Lige så lidt som vi kan forvente at kunne studere Internettet som totalitet, lige så lidt kan vi forvente at fremdrage endelige konklusioner om, hvad Internettet er, eller hvor det tager os hen. Men ved at tage kombinere forskellige metoder og tage udvalgte punkter for iagttagelse kan vi danne brikker til en mosaik, der bidrager til at fortælle os noget om de foreløbige konsekvenser og dermed kvalificerer vores gæt om fremtidens udvikling.

Litteratur

Castells, Manuel (1996). *The Rise of the Network Society*, Massachusetts og Oxford: Blackwell Publishers.

Finnemann, Niels Ole (2001). "Internet - A new Communicative Infrastructure. ", paper presented at *15th Nordic Conference on Media and Communication Research, "New media, New opportunities, New societies"*. Reykjavík, Iceland, August 11th - 13th, 2001.

Garton, Laura, Caroline Haythornthwaite & Barry Wellman (1999). "Studying On-Line Social Networks" i Steve Jones, *Doing Internet Research - Critical Issues and Methods for Examining the Net*, Thousand Oaks: Sage Publications.

Gotved, Stine (1999). *Cybersociologi - det samme på en anden måde*, Ph.D.-afhandling, Sociologisk Institut, Københavns Universitet. Tilgængelig på www.akira.ruc.dk/~gotved/Stine-phd.htm.

Graham, Gordon (1999). *the Internet:// a philosophical inquiry*, London: Rotledge.

Hoff, Jens, Karl Löfgren & Sune Johansson (1999). *Internet og demokrati - Erfaringer fra kommunalvalget 1997*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Jones, Steve (1999). "Studying the Net - Intracies and Issues", pp. 1-27 i Steve Jones (editor), *Doing Internet Research - Critical Issues and Methods for Examining the Net*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Kendall, Lori (1999). "Recontextualizing "Cyberspace" - Methodological Considerations for Online Research", pp. 57-74 i Steve Jones (editor), *Doing Internet Research - Critical Issues and Methods for Examining the Net*, Thousand Oaks, CA: Sage.

Kolko, Beth & Elisabeth Reid (1998). "Dissolution and fragmentation: Problems in On-line Communities", pp. 212-229 i Steven G. Jones (editor), *Cybersociety 2.0. - Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*, revised, Thousand Oaks, CA, USA: Sage Publications.

Mitchell, William J. (1996). *City of Bits* MIT Press.

Niels Brügger (2002). *Does the Materiality of the Internet Matter?*, pp. 13-22 in Brügger, N. & H. ed. Bødker, *The Internet and Society? Questioning Answers and Answering Questions*. Papers from the Centre for Internet research, 05. Århus: The Centre for Internet research.

Spencer, George (1996). "Microcybernetics as the Metatechnology of Pure Control", pp. 61-76 i Ziauddin Sardar & Jerome R. Ravetz (editors), *Cyberfutures*, London: Pluto Press.

Sudweeks, Fay & Simeon J. Simoff (1999). "Complementary Explorative Data Analysis - The reconciliation of Quantitative and Qualitative Principles", pp. 29-55 i Steve Jones (editor), *Doing Internet Research - Critical Issues and Methods for Examining the Net*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Turkle, Sherry (1997). *Life on the Screen - identity in the age of the internet*, New York: Touchstone.

Virilio, Paul (1998) (1996). *Cyberworld - det værstes politik*, Introite! publishers.

Wilhelm, Anthony G. (2000). *Democracy in the Digital Age*, New York: Routledge.